JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JÁN MAZÁK
14 päivänä syyskuuta 2010[1]

I Johdanto

1. General Química SA (jäljempänä GQ), Repsol Química SA (jäljempänä RQ) ja Repsol YPF SA (jäljempänä RYPF) (joista käytetään yhdessä nimitystä valittajat ja toisinaan kantajat) vaativat valituksessaan unionin tuomioistuinta kumoamaan osittain ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (kuudes jaosto) asiassa T-85/06, General Química ym. vastaan komissio, 18.12.2008 antaman tuomion (jäljempänä valituksenalainen tuomio), jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi kanteen, jossa vaadittiin [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä yrityksiä Flexsys NV, Bayer AG, Crompton Manufacturing Co. Inc. (aikaisemmin Uniroyal Chemical Co. Inc.), Crompton Europe Ltd, Chemtura Corporation (aikaisemmin Crompton Corporation), General Química SA, Repsol Química SA ja Repsol YPF SA vastaan (asia COMP/F/38.443 – Kumikemikaalit) 21.12.2005 tehdyn komission päätöksen 2006/902/EY (EUVL 2006, L 353, s. 50; jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista.

2. Riidanalaisessa päätöksessään komissio katsoi, että muun muassa GQ, RQ ja RYPF olivat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa (nykyisin SEUT 101 artiklan 1 kohta) ja ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla vuosina 1999–2000 kartelliin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joilla sovittiin hinnoista ja vaihdettiin luottamuksellisia tietoja kumikemikaalialalla Euroopan talousalueella (jäljempänä ETA-alue). Komissio määräsi GQ:lle yhteisvastuullisesti RQ:n ja RYPF:n kanssa 3,38 miljoonan euron sakon.

3. Valitus koskee emoyhtiön (RYPF) joutumista vastuuseen SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkomisesta tytäryhtiön (GQ), joka ei ole suoraan kyseisen emoyhtiön omistuksessa, laittoman toiminnan osalta. GQ on RQ:n kokonaan (100-prosenttisesti) omistama tytäryhtiö, ja RQ on puolestaan kokonaan RYPF:n omistuksessa. Valittajat muun muassa väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen ulottaessaan automaattisesti konsernin emoyhtiöön olettaman, jonka mukaan sillä on ratkaiseva vaikutus tytäryhtiönsä toimintaan.

1 – Alkuperäinen kieli: englanti.

4. Valittajat vaativat unionin tuomioistuinta kumoamaan valituksenalaisen tuomion siltä osin kuin siinä hylätään kumoamisperuste, joka koskee ilmeistä arviointivirhettä ja perustelujen laiminlyöntiä SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkomista koskevan valittajien yhteisvastuun osalta. Ne myös pyytävät unionin tuomioistuinta kumoamaan riidanalaisen päätöksen 1 artiklan g ja h alakohdan sekä 2 artiklan d alakohdan siltä osin kuin kyseisessä päätöksessä todetaan RQ:n ja RYPF:n olevan yhteisvastuussa sellaisesta SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkomisesta, johon GQ on syyllistynyt, ja toissijaisesti kumoamaan päätöksen siltä osin kuin se koskee RYPF:n yhteisvastuullisuutta sekä molemmissa tapauksissa vähentämään sakon määrää asianmukaisesti.

II Valituksen tausta

A *Riidanalainen päätös*

5. GQ on espanjalainen yritys, joka tuottaa tiettyjä kumikemikaaleja, nimittäin peruskiihdyttimiä ja antioksidantteihin kuuluvia säilöntäaineita.[2] GQ on RQ:n kokonaan omistama tytäryhtiö, ja RQ taas on kokonaan RYPF:n omistuksessa. Riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtanut menettely aloitettiin sen jälkeen, kun Flexsys oli jättänyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 19.2.2002 annetussa komission tiedonannossa (EYVL C 45, s. 3; jäljempänä yhteistyötiedonanto) tarkoitetun hakemuksen 22.4.2002. Crompton toimitti oman sakoista vapauttamista tai sakkojen lieventämistä koskevan hakemuksensa komissiolle 26. ja 27.9.2002 ja Bayer 24.10.2002.

6. Komissio antoi 12.4.2005 GQ:lle, RQ:lle ja RYPF:lle väitetiedoksiannon, joka koski muun muassa SEUT 101 artiklan perusteella käynnistettyä menettelyä. Komission päätös perustui siihen, että GQ oli RQ:n kokonaan omistama tytäryhtiö ja RQ taas RYPF:n kokonaan omistama tytäryhtiö, sekä GQ:n ja RQ:n väliseen henkilöyhteyteen eli siihen, että niillä on yksi ainoa (yhteinen) johtaja (”administrador unico”), jonka RQ oli nimittänyt ja joka korvasi GQ:n hallituksen. Komissio katsoi näin ollen RQ:n ja RYPF:n olevan yhteisvastuussa GQ:n rikkomuksesta.

2 – Kumikemikaalit ovat synteettisiä tai orgaanisia kemikaaleja, joilla parannetaan tuottavuutta ja laatua kumin valmistuksessa. Kumiosia käytetään eniten autoteollisuudessa, pääasiassa renkaissa. Säilöntäaineet ja kiihdyttimet ovat markkina-arvoltaan tärkeimmät kumikemikaalit, joiden osuus kaikista kumikemikaaleista on noin 85–90 %

7. RQ ja RYPF toimittivat 15.6.2005 päivätyllä kirjeellä yhteisen vastauksen väitetiedoksiantoon. GQ toimitti erillisen vastauksensa 20.6.2005 päivätyllä kirjeellä. GQ, RQ ja RYPF osallistuivat 18.7.2005 järjestettyyn kuulemiseen. Niiden mukaan RQ ja RYPF eivät voi joutua vastuuseen rikkomisesta, johon GQ:n väitetään syyllistyneen. Ne väittivät ensinnäkin, etteivät RQ ja RYPF olleet osallisina GQ:n toiminnassa tai tietoisia siitä, ja toiseksi, että GQ harjoitti liiketoimintaansa kumikemikaalimarkkinoilla itsenäisenä yksikkönä.

8. Komissio kuitenkin katsoi riidanalaisessa päätöksessään GQ:n, RQ:n ja RYPF:n olevan yhteisvastuussa GQ:n rikkomuksesta. RQ:n ja RYPF:n joutumisesta vastuuseen GQ:n toiminnasta komissio totesi riidanalaisessa päätöksessään, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa sen kokonaan omistamien tytäryhtiöiden laittomasta toiminnasta mutta että emoyhtiön on mahdollista kumota olettama, jonka mukaan sillä on tosiasiassa ratkaiseva vaikutus näihin tytäryhtiöihin. Komissio myös totesi, ettei tätä olettamaa voida kumota väittämällä, että emoyhtiö ei ole kannustanut tytäryhtiöitään laittomaan toimintaan. Riidanalaisen päätöksen mukaan kyseistä olettamaa sovellettaessa asianomainen yritys ei voi kumota sitä pelkästään toteamalla, ettei emoyhtiö ole ollut suoraan osallisena kartellissa tai tietoinen siitä.

9. Komissio totesi päätöksessään erityisesti, että väite, jonka mukaan RQ ja RYPF (joihin viitattiin riidanalaisessa päätöksessä yhteisesti nimellä ”Repsol”) eivät vastanneet GQ:n päivittäisestä liiketoiminnasta tai operatiivisesta johdosta, ei riitä kumoamaan olettamaa niiden tosiasiallisesta ratkaisevasta vaikutuksesta GQ:hun.

10. Lisäksi komissio totesi, että Repsol ja GQ ovat esittäneet asiakirjoja, joissa selvennetään niiden keskinäisiä suhteita, hallintorakennetta ja raportointivaatimuksia. Se huomautti, että kantajien mukaan GQ:n liiketoimintasuunnitelmaa ja myyntitavoitteita ei hyväksytetä emoyhtiöillä. Repsolin ja tytäryhtiön toiminnan välillä ei ole teollisia yhteyksiä, synergiaa tai vertikaalisia päällekkäisyyksiä, siltä osin kuin GQ valmistaa tuotteita, jotka eivät liity Repsolin valmistamiin tuotteisiin. Näiden kolmen yhtiön hallintoneuvostoissa ei ollut samoja henkilöitä rikkomisajankohtana. Komissio myös mainitsee Repsolin esittämät selitykset, joiden mukaan GQ hoiti kauppapolitiikkaansa yksin Repsolin siihen puuttumatta, sillä Repsol hankki GQ:n omistukseensa osana suurempaa kokonaisuutta eikä niinkään kiinnostuksesta sen toimintaa kohtaan ja on useita kertoja yrittänyt myydä GQ:n tuloksetta.

11. Riidanalaisen päätöksensä 259–264 perustelukappaleessa komissio kuitenkin huomautti, että Repsol oli ollut GQ:n ainoa osakkeenomistaja vuodesta 1994 lähtien. Komission mukaan Repsolilla oli siten mahdollisuus saada tietoa GQ:n toiminnasta 100-prosenttisen hallintansa ja kokonaisvastuunsa ansiosta. Yrityksistä myydä GQ komissio totesi, että vaikka myyntiyritysten oletettaisiin olevan osoitus Repsolin puuttuvasta kiinnostuksesta tytäryhtiönsä toimintaa kohtaan, tämä ei tarkoita sitä, etteikö Repsol olisi ollut kiinnostunut vaikuttamaan ratkaisevalla tavalla GQ:hun, jotta GQ:n asiakaskunta ja kaupallinen arvo eivät vähenisi kiinnostuneen ostajan etsintään kuluvana aikana.

12. Riidanalaisessa päätöksessään komissio lisäksi mainitsi, ettei emoyhtiön joutuminen vastuuseen tytäryhtiön markkinakäyttäytymisestä edellytä emoyhtiön ja tytäryhtiön toiminnan edes osittaista päällekkäisyyttä tai läheistä yhteyttä. Saman ajattelutavan mukaisesti komissio totesi, ettei päällekkäisyyksien puuttuminen yhtiöiden hallituksissa ole sinänsä osoitus GQ:n itsenäisyydestä, kun otetaan huomioon, että GQ raportoi RQ:lle myynnistään, tuotannostaan ja taloudellisesta tuloksestaan, kuten Repsolin toimittamista asiakirjoista ilmenee.

13. Komissio huomautti lisäksi, että Repsolin mukaan GQ määritti itsenäisesti Repsol Italialle myymiensä tuotteiden hinnat, mikä osoittaa, että GQ toimi itsenäisesti ja että sen edut erosivat Repsolin eduista. Komissio kuitenkin totesi riidanalaisessa päätöksessään GQ:n ja Repsol Italian välisen edustussopimuksen osoittavan, että Repsolin ja niiden tytäryhtiön välillä on vertikaalisia yhteyksiä. Lopuksi komissio pani merkille, että GQ:n Repsol Italialle toimittamat tiedot, jotka koskivat sen tuotteiden hintojen nousua, eivät olleet todiste GQ:n ja Repsolin eturistiriidasta, koska tuotteiden hinnannoususta seuraava GQ:n liikevaihdon kasvu lisäisi myös Repsolin liikevaihtoa.

14. Riidanalaisessa päätöksessä myös todettiin, että vaikka ainoa (yhteinen) johtaja oli delegoinut GQ:n operatiivista johtoa koskevat valtuutensa, hän toimi edelleen GQ:n ja RQ:n välisenä yhteyshenkilönä, jonka kautta tietoja myynnistä, tuotannosta ja taloudellisesta tuloksesta välitettiin emoyhtiölle. Lisäksi GQ:n tulos konsolidoitiin Repsolin tulokseen sillä seurauksella, että GQ:n voitot tai tappiot näkyivät konsernin voitoissa tai tappioissa.

15. Tässä yhteydessä komissio lisäsi, että emoyhtiön ja sen kokonaan omistaman tytäryhtiön voidaan katsoa muodostavan yhden ainoan SEUT 101 artiklassa tarkoitetun yrityksen. Näin ollen komissio katsoi, etteivät RQ ja RYPF ole kumonneet olettamaa, jonka mukaan ne ovat vastuussa GQ:n laittomasta toiminnasta.

16. Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa todetaan, että GQ, RQ ja RYPF osallistuivat 31.10.1999–30.6.2000 sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kokonaisuuteen, joka rikkoo muun muassa SEUT 101 artiklaa ja jolla sovittiin tiettyjen kumikemikaalien hinnoista ja vaihdettiin niihin liittyviä luottamuksellisia tietoja ETA-alueella. Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan f alakohdassa viitataan GQ:n osallistumiseen rikkomiseen, kun taas päätöksen 1 artiklan g ja h alakohdassa viitataan RQ:n ja RYPF:n osallistumiseen rikkomiseen.

17. Riidanalaisen päätöksensä 2 artiklan d alakohdassa komissio määräsi 3,38 miljoonan euron sakon GQ:lle, yhteisvastuullisesti RQ:n ja RYPF:n kanssa, riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa tarkoitetusta rikkomisesta.

B *Valituksenalainen tuomio*

18. GQ, RQ ja RYPF nostivat 8.3.2006 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon jättämällään kannekirjelmällä kanteen, jossa ne vaativat riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista. Ne esittivät vaatimustensa tueksi kolme perustetta. Ensimmäinen kanneperuste koski ilmeistä arviointivirhettä ja GQ:n, RQ:n ja RYPF:n yhteisvastuusta esitettyjen perustelujen puutteellisuutta. Toisen kanneperusteen mukaan sakon määrä oli laskettu virheellisesti. Kolmas kanneperuste koski yhteistyötiedonannon soveltamisessa tapahtunutta arviointivirhettä, sen perustelujen puutteellisuutta sekä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista.

19. Koska valitusmenettelyssä esitetyt valittajien vaatimukset koskevat ainoastaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion sitä osaa, jossa tarkastellaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeudenkäynnissä esitettyä ensimmäistä kumoamisperustetta,[3] tässä ratkaisuehdotuksessa toistetaan ainoastaan valituksenalaisen tuomion kyseinen osa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esittää valituksenalaisen tuomion 58–84 kohdassa ensimmäistä kanneperustetta koskevat päätelmänsä seuraavasti:

”58 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, ei riitä tekemään mahdottomaksi sitä, että sen emoyhtiön voitaisiin katsoa olevan vastuussa sen toiminnasta etenkin silloin, kun tytäryhtiö ei päätä itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla vaan noudattaa pääasiallisesti emoyhtiön sille antamia ohjeita (asia 107/82, AEG-Telefunken v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok., s. 3151, Kok. Ep. VII, s. 281, 49 kohta ja asia C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9925, 26 kohta, ns. Stora-tapaus).

59 Lisäksi sellaisessa erityistapauksessa, että emoyhtiöllä on täysi määräysvalta rikkomiseen syyllistyneessä tytäryhtiössään,

3 – Kyseinen peruste koski GQ:n, RQ:n ja RYPF:n yhteisvastuusta esitettyjen perustelujen puutteellisuutta ja yhteisvastuuta koskevaa arviointivirhettä.

on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan kyseisellä emoyhtiöllä todellakin on ratkaiseva vaikutus tytäryhtiönsä käyttäytymiseen (ks. tästä asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3085, 136 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja yhtiöt muodostavat näin ollen yhden ainoan [SEUT 101] artiklassa tarkoitetun yrityksen (yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 59 kohta, ns. Tokai II -tapaus). Näin ollen emoyhtiön, joka riitauttaa yhteisöjen tuomioistuimessa komission päätöksen sakon määräämisestä sille sen tytäryhtiön käyttäytymisestä, on kumottava tämä olettama esittämällä todisteita, joilla voidaan osoittaa tämän jälkimmäisen itsenäisyys (asia Avebe v. komissio, tuomion 136 kohta; ks. myös edellä 58 kohdassa mainittu Stora-tapaus, tuomion 29 kohta).

60 Tältä osin on totta, kuten kantajat ovat esittäneet, että yhteisöjen tuomioistuin mainitsi edellä 58 kohdassa mainitussa Stora-tapauksessa antamansa tuomion 28 ja 29 kohdassa sen ohella, että emoyhtiö omistaa täysin tytäryhtiönsä, muita seikkoja, joihin kuuluu esimerkiksi se, että emoyhtiön vaikutusta tytäryhtiönsä kauppapolitiikkaan ei kiistetä, sekä kahden yhtiön yhteinen edustus hallinnollisessa menettelyssä. On kuitenkin niin, että yhteisöjen tuomioistuin mainitsi kyseiset seikat yksinomaan tarkoituksenaan esittää kaikki seikat, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli perustanut päättelynsä, todetakseen, että tämä ei käyttänyt perusteenaan yksinomaan sitä, että emoyhtiö omisti tytäryhtiön pääoman kokonaan.

61 Lisäksi – ja toisin kuin kantajat väittävät – kyse ei ole yllytyksestä rikkomiseen emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välillä eikä varsinkaan edellisen syyllistymisestä kyseiseen rikkomiseen, vaan siitä, että ne muodostavat [SEUT 101] artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen, mikä antaa komissiolle toimivallan osoittaa päätös, jossa määrätään sakkoja, konsernin emoyhtiölle. On syytä muistuttaa, että yhteisön kilpailuoikeudessa katsotaan, että samaan konserniin kuuluvat eri yhtiöt muodostavat yhden taloudellisen yksikön eli [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa tarkoitetun yrityksen, jos kyseiset yhtiöt eivät määritä itsenäisesti toimintaansa markkinoilla (asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-4071, 290 kohta).

62 Tässä tilanteessa komissio voi katsoa, että olettama emoyhtiön ratkaisevasta vaikutuksesta tytäryhtiön käyttäytymiseen markkinoilla vahvistetaan, jos komissio näyttää toteen, että emoyhtiö omistaa täysin tytäryhtiönsä. Vaikka todettaisiinkin, että emoyhtiö ei ole suoraan osallistunut sopimuksiin, komissio voi sittemmin katsoa, että tämä emoyhtiö on yhteisvastuussa tytäryhtiölleen määrätyn sakon maksamisesta, paitsi jos emoyhtiö näyttää toteen, että sen tytäryhtiö käyttäytyy itsenäisesti markkinoilla.

63 Näin ollen nyt esillä olevassa asiassa komissio ei soveltanut virheellisesti yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, kun se viittasi pelkästään siihen, että emoyhtiöt omistivat täysin GQ:n, ja kumosi kantajien väitteet, joilla ne pyrkivät osoittamaan GQ:n itsenäisyyden, voidakseen asettaa emoyhtiöt vastuuseen GQ:n kilpailua rajoittavista toimista.

64 Komissio ei siten tehnyt arviointivirhettä katsoessaan, että RQ ja RYPF ovat vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, jonka tekijöiksi ne on katsottu tämän vastuussa olemisen takia (ks. tästä asia C-294/98 P, Metsä-Serla Oyj ym. v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-10065, 28 kohta). Väite, jonka mukaan RQ ja RYPF eivät osallistuneet suoraan kyseiseen rikkomiseen, on tämän perusteella merkityksetön.

65 Toiseksi väitteestä, jonka mukaan RYPF ja RQ toimittivat komissiolle oikeudenkäyntiä edeltäneen menettelyn aikana useita asiakirjoja kumotakseen vastuuolettaman ja esittääkseen konkreettista näyttöä GQ:n kaupallisesta ja operatiivisesta itsenäisyydestä, on syytä huomauttaa, että emoyhtiön on toimitettava tuomioistuimen arvioitavaksi kaikki seikat, jotka liittyvät organisatorisiin, taloudellisiin ja oikeudellisiin yhteyksiin sen tytäryhtiön ja yhtiön itsensä välillä ja joiden se katsoo osoittavan, että ne eivät muodosta yhtä taloudellista yksikköä.

66 Nyt esillä olevassa asiassa komissio toteaa riidanalaisen päätöksensä 262 perustelukappaleessa, että ainoa johtaja toimii edelleen GQ:n ja RQ:n välisenä yhteyshenkilönä, että RYPF konsolidoi GQ:n ja RQ:n tilit konsernitasolla ja että RQ ja RYPF vastasivat yhteisesti väitetiedoksiantoon. Tällaiset tekijät puoltavat yhden taloudellisen yksikön olemassaoloa.

67 RYPF:n ja RQ:n asia oli näin ollen osoittaa oikeudenkäyntiä edeltäneessä vaiheessa, että GQ päätti itsenäisesti omasta markkinakäyttäytymisestään eikä RYPF:llä ja RQ:lla ollut ratkaisevaa vaikutusta sen menettelytapoihin.

68 Tältä osin on tärkeää huomauttaa, että kantajat ovat todenneet RQ:n osoittaneen komissiolle, että se oli määrännyt GQ:n lopettamaan kaikki mahdollisesti kilpailusääntöjen vastaiset menettelyt GQ:n toimipaikassa 27.9.2002 tehdyn tarkastuksen jälkeen.

69 Tämä kantajien toteamus sinänsä on riittävä osoitus siitä, että RQ:lla oli ratkaiseva vaikutus GQ:n menettelytapoihin paitsi markkinoilla myös riidanalaisessa päätöksessä käsiteltävän laittoman toiminnan osalta.

70 Täydellisyyden vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin tutkii, tekikö komissio riidanalaisessa päätöksessään, kuten kantajat väittävät, arviointivirheen kantajien esittämän näytön osalta tai jättikö se tämän näytön virheellisesti huomiotta.

71 Tästä seikasta on todettava, ettei RQ:n ja RYPF:n vastuuta koskevaa olettamaa voi kumota se seikka, että tytäryhtiön toiminta eroaa, jopa täysin, konsernin toiminnasta, tai edes se, että emoyhtiö on yrittänyt tuloksetta myydä tytäryhtiönsä. Vaikka konsernit ja holdingyhtiöt harjoittavat usein erilaisia liiketoimintoja ja toisinaan myyvät tytäryhtiöitään, niiden on jo katsottu muodostavan [SEUT 101] artiklassa tarkoitetun yhden yrityksen (ks. tästä asia T-330/01, Akzo Nobel v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3389, 78 ja 82 kohta).

72 Lisäksi komissio toimitti vastauksena kantajien esittämään asiakirjapyyntöön ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle asiakirjan, johon sisältyivät RQ:n johtokunnan kokouspöytäkirjat vuosilta 1998–2000 ja jossa esiteltiin GQ:n taloudellisia tuloksia ja päätös myydä GQ:n omistusosuus Silquímica SA:sta ja GQ:n kiinteää omaisuutta. Tämä asiakirja vahvistaa pääasiallisesti komission riidanalaisessa päätöksessään esittämät toteamukset. Jos RQ:n johtokunnalla on merkittävä rooli useissa keskeisissä GQ:n liiketoimintastrategiaan liittyvissä näkökohdissa, kuten kiinteän omaisuuden tai osakkuuden myynnissä, ja se varaa itselleen oikeuden tehdä lopullisen päätöksen asiassa, tästä seuraa, että RQ:lla on ratkaiseva vaikutus GQ:n toimintaan.

73 Väitteestä, jonka mukaan kantajina olevien yritysten elinten jäsenistössä ei ole päällekkäisyyksiä, on todettava, että GQ:n komissiolle lähettämästä, 5.4.2004 päivätystä kirjeestä, jonka kantajat toimittivat oikeudenkäyntiä edeltäneen menettelyn aikana, käy ilmi, että [luottamuksellinen] oli sekä GQ:n hallituksen puheenjohtaja vuosina 1996–2000 että RQ:n hallituksen jäsen vuosina 1998–1999. Lisäksi on syytä huomata, että kun kantajilta kysyttiin asiasta istunnossa, ne myönsivät, ainakin epäsuorasti, tällaisen päällekkäisyyden todeksi.

74 Edellä mainitun oikeuskäytännön perusteella ei voida hyväksyä myöskään väitteitä, joiden mukaan komissio ei tutkinut riidanalaisessa päätöksessään tosiseikkoihin perustuvaa näyttöä, jonka mukaan ainoastaan GQ:n johto päätti yrityksen kauppapolitiikasta ja toteutti sitä, ilman että RQ:lle olisi tiedotettu etukäteen päätöksistä tai se olisi hyväksynyt ne. Sama pätee väitteisiin, joiden mukaan GQ:n RQ:lle toimittamat tiedot eivät koskeneet kauppapolitiikkaa vaan tytäryhtiön taloudellista tulosta.

75 GQ:n ja Repsol Italian välisestä suhteesta on todettava, että komissio kumosi riidanalaisessa päätöksessään perustellusti kantajien väitteen GQ:n ja sen emoyhtiöiden välisestä eturistiriidasta toteamalla, että RYPF konsolidoi useita tytäryhtiöitä, joihin myös GQ ja Repsol Italia kuuluvat, käsittävän konsernin tilit. Lisäksi komissio totesi perustellusti, että tämä suhde on omiaan vahvistamaan olettamaa, jonka mukaan kyseessä on yksi ainoa yritys.

76 Näin ollen on katsottava, kuten komissio teki riidanalaisen päätöksensä 264 perustelukappaleessa, etteivät kantajat ole kyenneet kumoamaan emoyhtiöiden vastuuta koskevaa olettamaa.

77 Lopuksi todettakoon, ettei yksikään kantajien toissijaisesti esittämistä väitteistä pysty horjuttamaan riidanalaista päätöstä.

78 Ensinnäkin väitteestä, jonka mukaan komissio ei koskaan pyytänyt tietoja RQ:n ja RYPF:n välisestä suhteesta eikä yrittänyt selvittää, ovatko RQ ja RYPF osa samaa yritystä, riittää, kun todetaan, että koska kantajat eivät kiistä sitä, että RYPF omistaa kokonaan RQ:n, RYPF:n olisi pitänyt kumota olettama, jonka mukaan se vaikuttaa ratkaisevalla tavalla RQ:n politiikkaan ja muodostaa yhdessä RQ:n kanssa [SEUT 101] artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen; se ei kuitenkaan ole kyennyt kumoamaan tätä olettamaa.

79 Toiseksi väitteestä, jonka mukaan RYPF:n joutuminen yhteisvastuuseen RQ:n ja GQ:n kanssa ei ollut ennakoitavissa, kantajat esittävät lähinnä, että toisin kuin riidanalaisessa päätöksessä, väitetiedoksiannossa RYPF:n vastuuta perusteltiin yksinomaan RQ:n laittomalla toiminnalla eikä GQ:n laittomalla toiminnalla.

80 Tältä osin on huomautettava, etteivät väitetiedoksianto ja riidanalainen päätös eroa toisistaan tässä suhteessa. Riidanalaisen päätöksen 254 perustelukappaleessa todetaan, että kantajat ovat yhteisvastuussa erityisesti sen vuoksi, että GQ on kokonaan RQ:n omistuksessa ja RQ puolestaan kokonaan RYPF:n omistuksessa. Väitetiedoksiannon 344 kohdassa taas todetaan, että RQ:n vastuu ulottuu RYPF:ään sen olettaman seurauksena, että RYPF:llä on RQ:n koko pääoman omistajana tosiasiallinen valta yhtiössä ja ratkaiseva vaikutus siihen.

81 Väite näiden kahden toteamuksen ristiriitaisuudesta perustuu kilpailusääntöjen

rikkomista merkitsevästä toiminnasta vastuuseen joutumista koskevan oikeuskäytännön väärään tulkintaan. Omistukseen perustuvaa vastuuolettamaa sovelletaan paitsi tapauksissa, joissa emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välillä on suora suhde, myös nyt esillä olevan kaltaisissa tapauksissa, joissa tämä suhde on välillinen ja perustuu niiden välissä olevaan tytäryhtiöön.

82 Koska yhteisön kilpailuoikeudessa tunnustetaan se, että samaan konserniin kuuluvat eri yhtiöt muodostavat yhden taloudellisen yksikön eli [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa tarkoitetun yrityksen, jos kyseiset yhtiöt eivät määritä itsenäisesti toimintaansa markkinoilla, sillä seikalla, ovatko kyseiset yhtiöt suoraan vai välillisesti emoyhtiön määräysvallassa, ei ole näin ollen juurikaan merkitystä, sikäli kuin emoyhtiö voi joka tapauksessa joutua vastuuseen rikkomisesta (ks. tästä edellä 61 kohdassa mainittu asia Michelin v. komissio, tuomion 290 kohta).

83 Näin ollen on katsottava, etteivät kantajat voineet kohtuudella päätellä väitetiedoksiannon ja erityisesti sen 344 kohdan perusteella, ettei komissio katsoisi RYPF:n syyllistyneen kyseiseen rikkomiseen.

84 Edellä esitetyn perusteella ensimmäinen kanneperuste on hylättävä.”

III Asianosaisten vaatimukset

20. Valittajat vaativat muutoksenhaussaan, että unionin tuomioistuin

– kumoaa asiassa T-85/06 18.12.2008 annetun tuomion siltä osin kuin siinä hylätään kumoamisperuste, joka koskee ilmeistä arviointivirhettä ja perustelujen laiminlyöntiä valittajien yhteisvastuun osalta

– kumoaa riidanalaisen päätöksen 1 artiklan g ja h alakohdan ja 2 artiklan d alakohdan siltä osin kuin kyseisessä päätöksessä todetaan RYPF:n ja RQ:n olevan yhteisvastuussa sellaisesta EY 81 artiklan 1 kohdan (nykyisin SEUT 101 artikla) rikkomisesta, johon GQ on syyllistynyt, ja toissijaisesti siltä osin kuin riidanalainen päätös koskee RYPF:ää, sekä vähentämään molemmissa tapauksessa seuraamuksen määrää asianmukaisesti.

21. Komissio vaatii, että unionin tuomioistuin

– hylkää valituksen

– velvoittaa valittajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

IV Valitus

22. Valittajat vetoavat valituksensa tueksi kahteen perusteeseen. Ensimmäisen valitusperusteen mukaan sen määrittämisessä, kuka on vastuussa EY 81 artiklan 1 kohdan (nykyisin SEUT 101 artiklan 1 kohta) rikkomisesta, ja emoyhtiön määräysvaltaa tytäryhtiössä koskevan olettaman tulkitsemisessa ja soveltamisessa on tehty oikeudellinen virhe. Siihen liittyvät myös selvitysvastuun jakoa koskevien sääntöjen rikkominen ja tosiseikkojen ottaminen huomioon vääristyneellä tavalla. Valittajat väittävät myös, että edellä mainittu olettama on muutettu oikeudelliseksi olettamaksi (iuris et de iure) ja ettei yksilöllisen vastuun periaatetta ole sovellettu. Toisen valitusperusteen mukaan on tehty oikeudellinen virhe, kun konsernin emoyhtiön, RYPF:n, on katsottu olevan vastuussa rikkomisesta ulottamalla siihen virheellisesti olettama, jonka mukaan emoyhtiöllä on määräysvalta tytäryhtiössä. Valittajat myös väittävät, että selvitysvastuu on käännetty ja että konsernin katsotaan olevan automaattisesti vastuussa rikkomisesta.

A *Ensimmäinen valitusperuste*

23. Valittajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki virheen hyväksyessään tytäryhtiön toimintaa koskevan emoyhtiön vastuun osalta perusteen, jolla ei ole yhteyttä asian tosiseikkoihin tai olosuhteisiin tai siihen rikkomiseen, johon tytäryhtiö on syyllistynyt. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki siten oikeudellisen virheen, kun se totesi emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiönsä toiminnasta, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi kyseessä olevan taloudellinen yksikkö pelkästään sen perusteella, että emoyhtiöllä on mahdollisuus tai kyky vaikuttaa ratkaisevalla tavalla sen tytäryhtiöön.

24. Valittajat katsovat, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin sovelsi virheellisesti oikeuskäytäntöä, jonka mukaan emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta, kun tytäryhtiö ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön, jonka kanssa se muodostaa taloudellisen kokonaisuuden, sille antamia ohjeita.[4] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei valittajien mukaan voinut perustaa toteamustaan siitä, että kyseessä on taloudellinen kokonaisuus, yksinomaan kumottavaan olettamaan,[5] jonka mukaan emoyhtiö, joka omistaa tytäryhtiönsä kaikki osakkeet, voi vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiön toimintaan.

4 – Asia 48/69, Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomio 14.7.1972 (Kok., s. 619, Kok. Ep. II, s. 25, 133 ja 134 kohta).

5 – Asia 107/82, AEG-Telefunken v. komissio, tuomio 25.10.1983 (Kok., s. 3151, Kok. Ep. VII, s. 281, 50 kohta).

25. Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisessa tuomiossa, ettei komissiolla ole velvollisuutta esittää lisänäyttöä, joka osoittaa emoyhtiön tosiasiallisesti vaikuttaneen tytäryhtiönsä toimintaan, [6] se loukkasi valittajien mukaan yksilöllisen vastuun periaatetta, rikkoi selvitysvastuun jakoa koskevia sääntöjä ja teki kyseisestä olettamasta kumoamattoman, koska emoyhtiön yksilöllisen vastuun puuttumista on mahdotonta osoittaa.

26. Valittajien mukaan ratkaisevaa vaikutusta koskeva olettama, joka perustuu koko osakepääoman omistamiseen, ei vapauta komissiota velvollisuudesta todistaa emoyhtiön vastuu varmistamalla näytön perusteella, oliko emoyhtiöllä tosiasiallisesti määräysvalta tytäryhtiössä ja noudattiko tytäryhtiö pääosin saamiaan ohjeita. [7]

27. Lisäksi valittajat toteavat, ettei tuomiossa yksilöidä, mitä näyttöä kyseisen olettaman kumoamiseksi olisi esitettävä. Valituksenalaisessa tuomiossa myönnetään komissiolle rajaton harkintavalta arvioida näyttöä, joka kyseisen olettaman kumoamiseksi esitetään.

28. Komissio puolestaan väittää, että valittajat kyseenalaistavat yhteisvastuuta koskevan yhteisön vakiintuneen oikeuskäytännön. Asiassa AEG-Telefunken vastaan komissio antamassaan tuomiossa [8] yhteisöjen tuomioistuin esitti selkeästi olettaman, jonka mukaan emoyhtiön kokonaan omistama tytäryhtiö noudattaa väistämättä samojen yhtiöjärjestyksen mukaisten toimielinten, jotka vahvistavat emoyhtiön toimintaperiaatteet, hahmottelemia toimintaperiaatteita. Siten emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt, vaikka ei olisikaan näyttöä siitä, että emoyhtiö on osallistunut kyseisen rikkomisen taustalla oleviin tapahtumiin. Lisäksi asiassa Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio antamassaan tuomiossa [9] yhteisöjen tuomioistuin myös vahvisti emoyhtiön vastuun tämän olettaman perusteella eikä vaatinut lisänäyttöä, joka voisi liittää emoyhtiön rikkomiseen.

29. Tältä osin komissio katsoo, että toisin kuin valittajat väittävät, kyseinen olettama ei vapauta sitä sen selvitysvastuusta. Kuten julkisasiamies Kokott selitti asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, 23.4.2009 esittämässään ratkaisuehdotuksessa, [10] vetoaminen kyseiseen olettamaan ei johda (syyttömyysolettaman kanssa ristiriitaiseen) selvitysvastuun kääntymiseen. Koska emoyhtiön täysimääräinen määräämisvalta sen tytäryhtiössä johtaa prima facie päätelmään, jonka mukaan emoyhtiö myös tosiasiassa vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, emoyhtiön on esitettävä tätä päätelmää vastaan pitävät vastatodisteet. Komission on

6 – Tämä mukailee viimeaikaista vakiintunutta oikeuskäytäntöä, jossa tulkitaan uudelleen asiassa C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, 16.11.2000 annettua tuomiota (Kok., s. I-9925), esim. asiassa T-112/05, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 12.12.2007 (Kok., s. II-5049, 60 ja 61 kohta) ja asiassa T-69/04, Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomio 8.10.2008 (Kok., s. II-2567, 57 kohta).

7 – Ks. asia T-325/01, DaimlerChrysler v. komissio, tuomio 15.9.2005 (Kok., s. II-3319, 218 kohta) ja yhdistetyt asiat T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02, Bolloré ym. v. komissio, tuomio 26.4.2007 (Kok., s. II-947, 132 kohta).

8 – Mainittu edellä alaviitteessä 5.

9 – Mainittu edellä alaviitteessä 6.

10 – Asia C-97/08 P, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 10.9.2009 (Kok., s. I-8237).

näin ollen ainoastaan selvitettävä, että olettamaa voidaan soveltaa.

30. Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä käy ilmi, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta erityisesti silloin, kun siitä huolimatta, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, se ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä. Näin on siksi, että tällaisessa tapauksessa emoyhtiö ja tytäryhtiö kuuluvat samaan taloudelliseen yksikköön ja muodostavat näin ollen yhden ainoan yrityksen, mikä mahdollistaa sen, että komissio voi osoittaa sakkojen määräämistä koskevan päätöksen emoyhtiölle, ilman että sillä olisi velvollisuutta osoittaa tämän emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen. [11]

31. Nyt esillä olevassa asiassa, joka koskee unionin kilpailusääntöjä nähdäkseni rikkoneen tytäryhtiön kaikki osakkeet omistavaa emoyhtiötä, 27.2.2009 (valitus) ja 14.5.2009 (vastine) toimitettuihin kirjelmiin sisältyviä seikkoja on jossain määrin käsitelty jo asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, 10.9.2009 annetussa yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa. Asianosaiset myönsivät tämän nyt esillä olevassa valitusasiassa 29.4.2010 pidetyssä istunnossa.

32. Asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että emoyhtiö, joka omistaa täysin tytäryhtiönsä, joka on rikkonut unionin kilpailusääntöjä, voi vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiön käyttäytymiseen ja että on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan kyseinen emoyhtiö tosiasiallisesti vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä käyttäytymiseen. [12] Näissä olosuhteissa komissio voi katsoa, että emoyhtiö on yhteisvastuussa tytäryhtiölleen määrätyn sakon maksamisesta, ellei tämä emoyhtiö, jonka asiana on kumota tämä olettama, esitä riittäviä todisteita sen osoittamiseksi, että tytäryhtiö toimii itsenäisesti markkinoilla. [13]

33. Näin ollen toisin kuin valittajat väittävät, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei tehnyt oikeudellista virhettä todetessaan, että kun tytäryhtiö on kokonaan emoyhtiön omistuksessa, komissiolla ei ole velvollisuutta esittää lisänäyttöä siitä, että emoyhtiö on tosiasiallisesti vaikuttanut ratkaisevasti

11 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 58 ja 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen. Ns. vastuun samastamisella saadaan selville rikkomisesta vastuussa oleva taloudellinen kokonaisuus tai yritys.

12 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 60 kohta. Kyseisen olettaman ansioksi on mielestäni katsottava se, että se on luonteeltaan selkeä, mikä edistää oikeusvarmuutta. Ks. tästä julkisasiamies Kokottin edellä 29 kohdassa mainitun ratkaisuehdotuksen 71 kohta. Emoyhtiöitä on siten varoitettu siitä, että ne saattavat tietyissä tilanteissa olla vastuussa tytäryhtiöidensä toimista, ja emoyhtiöt voivat ryhtyä asianmukaisiin toimiin, joita niillä tytäryhtiöidensä kaikkien osakkeiden omistajina on valtuudet toteuttaa, varmistaakseen sen, että tytäryhtiöt noudattavat kilpailulainsäädäntöä.

13 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 61 kohta. Kun emoyhtiön oletetaan vaikuttavan ratkaisevasti tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, selvitysvastuu siirtyy nähdäkseni emoyhtiölle, jos se haluaa kumota tämän olettaman, ja emoyhtiön velvollisuutena on esittää selvitys siitä, että sen tytäryhtiö toimii markkinoilla itsenäisesti. Huomautettakoon, ettei unionin tuomioistuimessa tai unionin yleisessä tuomioistuimessa ole tietääkseni vielä ratkaistu yhtään asiaa, jossa kyseinen olettama olisi tosiasiallisesti kumottu.

tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, jotta kyseistä olettamaa voidaan soveltaa. [14] Siten kyseisen olettaman mukaisesti komissiolla ei ole velvollisuutta esittää lisänäyttöä siitä, että emoyhtiö todellakin vaikutti tytäryhtiönsä käyttäytymiseen tai oli tietoinen rikkomisesta tai tytäryhtiön roolista siinä. [15]

34. On kuitenkin syytä korostaa, että asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin korosti kyseisen olettaman luonnetta kumottavissa olevana olettamana. Päinvastainen näkemys olisi nähdäkseni johtanut perusoikeuksien loukkaamiseen. [16] Olettaman on oltava kumottavissa kyseisen emoyhtiön puolustautumisoikeuksien ja oikeussuojan saatavuuden takaamiseksi, ja tällä kumottavuudella pyritään erityisesti tasapainottamaan sitä, että olettama keventää merkittävästi komission selvitysvelvollisuutta. Kaikkea emoyhtiön esittämää näyttöä on siten arvioitava ja punnittava erittäin huolellisesti. Näin ollen on hylättävä valittajien väite, jonka mukaan olettama ei ole tosiasiallisesti kumottavissa.

35. Olettama kuitenkin pätee, ellei emoyhtiö voi osoittaa sen tytäryhtiön toimineen markkinoilla itsenäisesti. Väitteen, jonka mukaan kokonaan emoyhtiön omistuksessa oleva tytäryhtiö toimii markkinoilla itsenäisesti, tueksi on esitettävä selkeää ja johdonmukaista näyttöä, joka komission on arvioitava. Komission arviointi on viime kädessä unionin tuomioistuimen harjoittaman tuomioistuinvalvonnan alainen.

36. Lisäksi katson, että vaikka tietty näyttö ei erikseen tarkasteltuna ehkä riitäkään kumoamaan kyseistä olettamaa, kaikkia emoyhtiön esittämiä todisteita on arvioitava kokonaisuutena sen määrittämiseksi, riittääkö tämä näyttö kumoamaan olettaman. Kuten yhteisöjen tuomioistuin totesi selvästi asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa, sen määrittämiseksi, päättääkö tytäryhtiö itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla, on otettava huomioon kaikki tämän tytäryhtiön emoyhtiöön yhdistäviä taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä koskevat merkitykselliset seikat, jotka voivat vaihdella tapauksen mukaan ja joita ei näin ollen voida luetella tyhjentävästi. [17]

37. Valittajat ovat esittäneet useita muita väitteitä, joiden mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen valittajien kyseisessä tuomioistuimessa esittämän näytön osalta tai otti sen

14 – Ks. valituksenalaisen tuomion 62 kohta.

15 – Ks. julkisasiamies Kokottin edellä alaviitteessä 10 mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. v. komissio esittämän ratkaisuehdotuksen 90 ja 91 kohta.

16 – Ks. erityisesti Nizzassa 7.12.2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL C 364, s. 1), sellaisena kuin sitä mukautettiin Strasbourgissa 12.12.2007 (EUVL C 303, s. 1), 47 artikla, jonka otsikkona on ”Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen”, ja Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artikla, jonka otsikkona on ”Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin”. Viittaan tältä osin analogisesti julkisia hankintoja koskevaan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jossa unionin tuomioistuin on katsonut unionin lainsäädännön vastaisiksi kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvät säännöt, joissa jätetään automaattisesti tietyt osallistujat julkisia hankintoja koskevien sopimusten ulkopuolelle. Ks. yhdistetyt asiat C-21/03 ja C-34/03, Fabricom, tuomio 3.3.2005 (Kok., s. I-1559, 33 ja 35 kohta); asia C-213/07, Michaniki, tuomio 16.12.2008 (Kok., s. I-9999, 63–69 kohta); asia C-538/07, Assitur, tuomio 19.5.2009 (Kok., s. I-4219, 29–33 kohta) ja asia C-376/08, Serrantoni ja Consorzio stabile edili, tuomio 23.12.2009 (Kok., s. I-12169, 40–46 kohta).

17 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 74 kohta. Edellä 27 kohdassa esitetyistä valittajien väitteistä poiketen unionin tuomioistuimen ja unionin yleisen tuomioistuimen velvollisuutena ei ole esittää teoriassa, millaista näyttöä olettaman kumoamiseksi on esitettävä.

vääristyneellä tavalla huomioon. Komissio kiistää nämä väitteet. Kuten jäljempänä esitetään yksityiskohtaisemmin, katson, että useimpien valittajien väitteiden tarkoituksena on pelkästään saada unionin tuomioistuin arvioimaan uudelleen kyseisiä tosiseikkoja, mikä ei selvästikään kuulu sen toimivaltaan valitusasioissa. [18]

38. Valituksenalaisen tuomion 66 kohdassa todetaan, että yhden taloudellisen yksikön olemassaoloa puoltaa se, että ainoa johtaja toimii GQ:n ja RQ:n välisenä yhteyshenkilönä, että RYPF konsolidoi GQ:n ja RQ:n tilit konsernitasolla ja että RQ ja RYPF vastasivat yhteisesti komission väitetiedoksiantoon. Valittajien mukaan tällaisten tekijöiden perusteella ei kuitenkaan voida katsoa, että kyseessä on taloudellinen yksikkö, minkä perusteella emoyhtiö voitaisiin asettaa vastuuseen rikkomisesta.

39. Ennen kuin tarkastelen lähemmin kutakin edellä mainituista tekijöistä, haluan huomauttaa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutunut yksinomaan näihin tekijöihin vaan piti niitä pelkästään lisänäyttönä taloudellisen yksikön olemassaolosta, mikä perustui tytäryhtiön koko osakepääoman omistamiseen. [19] Sekä valittajat että komissio vaikuttavat olevan yhtä mieltä siitä, että kyseiset tilit konsolidoitiin konsernitasolla asianomaisten yhtiöiden välisistä yhteyksistä johtuvan oikeudellisen velvoitteen seurauksena. Koska kaikki tytäryhtiön emoyhtiöön yhdistäviä taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä koskevat merkitykselliset seikat voidaan ottaa huomioon näyttönä taloudellisen yksikön olemassaolosta, [20] ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei nähdäkseni tehnyt virhettä ottaessaan tämän tekijän huomioon, vaikkakin puhtaasti lieventävänä seikkana. Koska valittajat eivät kiistä sitä, että GQ:n ja RQ:n välillä oli todellakin yhteys ainoan johtajan muodossa, tällainen todiste oli merkityksellinen GQ:n, RQ:n ja RYPF:n muodostaman taloudellisen yksikön olemassaoloa tukevana näyttönä. Lisäksi se, että RQ ja RYPF vastasivat yhteisesti komission väitetiedoksiantoon, on myös merkityksellinen lisänäyttönä taloudellisen yksikön olemassaolosta tai sitä koskevana lieventävänä seikkana. [21]

40. Valittajat katsovat myös, että valituksenalaisen tuomion 68 ja 69 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi virheellisesti ja otti vääristyneellä tavalla huomioon tosiseikkoja, jotka koskevat GQ:n toimipaikassa 27.9.2002 tehdyn tarkastuksen

18 – Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuimella ei ole toimivaltaa määrittää asian tosiseikastoa eikä myöskään – paitsi poikkeuksellisesti – arvioida sitä selvitystä, johon unionin yleinen tuomioistuin on asian tosiseikastoa määrittäessään tukeutunut. Silloin kun tämä selvitys on saatu sääntöjenmukaisesti ja kun yleisiä oikeusperiaatteita ja todistustaakkaa sekä asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä on noudatettu, ainoastaan unionin yleisen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida sille esitetyn selvityksen näyttöarvoa. Lukuun ottamatta sitä tapausta, että unionin yleiselle tuomioistuimelle toimitettu selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, tämä arviointi ei näin ollen ole sellainen oikeuskysymys, että se sinänsä kuuluisi unionin tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin. Valittajan, joka väittää unionin yleisen tuomioistuimen ottaneen selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla, on ilmoitettava täsmällisesti ne seikat, jotka se katsoo unionin yleisen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla, ja näytettävä toteen ne arviointivirheet, joiden takia unionin yleinen tuomioistuin on valittajan mukaan päätynyt ottamaan ne huomioon vääristyneellä tavalla. Selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, jos ilman uutta selvitysaineistoa on selvää, että olemassa olevan selvitysaineiston arviointi oli ilmeisen virheellistä. Ks. tästä asia C-413/08 P, Lafarge v. komissio, tuomio 17.6.2010 (Kok., s. I-5361, 15–17 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

19 – Ks. valituksenalaisen tuomion 58–63 kohta.

20 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 72–74 kohta.

21 – Ks. vastaavasti edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomion 29 kohta ja edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 50 kohta.

jälkeen esitettyä RQ:n kehotusta noudattaa kilpailuoikeuden sääntöjä, koska tämä kehotus ei valittajien mukaan ole osoitus taloudellisen yksikön olemassaolosta. Valittajat eivät ole mielestäni pystyneet osoittamaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tehnyt oikeudellisen virheen tai ottanut tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla. Se, että RQ määräsi GQ:n lopettamaan kilpailusääntöjen vastaiset toimet, mitä valittajat eivät kiistä, on todiste – vaikka sijoittuukin rikkomisen jälkeiseen aikaan – siitä, että RQ vaikutti ratkaisevalla tavalla GQ:n toimintaan markkinoilla.

41. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 69 kohdassa, että jo määräyksen antaminen sinänsä oli riittävä osoitus siitä, että RQ vaikutti ratkaisevalla tavalla GQ:n toimintaan. Tämä jossain määrin harhaanjohtava toteamus ei kuitenkaan ole peruste valituksenalaisen tuomion kumoamiselle, koska sitä on tulkittava yhdessä valituksenalaisen tuomion 62 ja 63 kohdan kanssa, joissa viitataan selkeästi kyseisen oletaman soveltamiseen nyt esillä olevan asian tosiseikkoihin.

42. Valittajat myös väittävät, että yhteenvetoarvioinnissa, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esitti valituksenalaisen tuomion 70–76 kohdassa pelkästään täydellisyyden vuoksi, tuomioistuin teki virheen arvioidessaan oikeudellisesti valittajien riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi esittämää näyttöä ja otti sen huomioon vääristyneellä tavalla. Koska näyttö on luonteeltaan vankkaa ja johdonmukaista, valittajien mukaan objektiivinen ja puolueeton tarkkailija katsoisi sen perusteella, ettei GQ ollut riippuvainen RQ:sta.

43. Valittajat väittävät lisäksi, että valituksenalaisen tuomion 71 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti selvästi tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla, kun se jätti mainitsematta, että GQ:n toiminta tapahtui ennen sen liittymistä RQ-konserniin, että GQ:n toiminta ei liittynyt RQ:n toimintaan ja että RQ oli useita kertoja yrittänyt myydä GQ:n vuosina 1993–2004. Valittajien mukaan nämä tekijät ovat selkeä osoitus siitä, ettei RQ:lla ollut intressejä GQ:n suhteen.

44. On syytä muistaa, että valituksenalaisen tuomion 71 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, etteivät nämä väitteet riitä kumoamaan kyseistä olettamaa, koska emo- ja tytäryhtiöt harjoittavat usein eri toimintaa ja emoyhtiöt toisinaan myyvät tytäryhtiöitään. Valittajat eivät nähdäkseni ole väitteillään pystyneet osoittamaan asianmukaisten oikeudellisten vaatimusten mukaisesti, että tosiseikat olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla, koska valittajat eivät ole kyenneet näyttämään toteen arviointivirheitä, jotka niiden mukaan johtivat kyseiseen tosiseikkojen vääristyneeseen huomioon ottamiseen. Katson, että vaikka valittajat vetoavat muodollisesti oikeudelliseen virheeseen, ne pohjimmiltaan kyseenalaistavat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittaman tosiseikkojen arvioinnin. Lisäksi en pidä tällaista väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jätti mainitsematta, että GQ:n toiminta tapahtui ennen sen liittymistä RQ-konserniin, merkityksellisenä oikeudellisesti tai tosiseikkojen kannalta, koska RQ hankki kaikki GQ:n osakkeet omistukseensa vuosina 1989–1993 kun taas rikkominen tapahtui 31.10.1999–30.6.2000, jolloin GQ oli ollut jo pitkään kokonaan RQ:n omistuksessa oleva tytäryhtiö.

45. Valittajien mukaan se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi

valituksenalaisen tuomion 72 kohdassa ainoastaan kahteen asiaan, joista keskusteltiin kahdessa RQ:n johtokunnan kokouksessa kahdeksan vuoden aikana vuosina 1998–2005, osoittaa tosiasiassa, ettei RQ vaikuttanut eikä puuttunut millään tavalla GQ:n toimintaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan RQ:n johtokunnan kokouspöytäkirjoihin vuosilta 1998–2000 sisältyivät GQ:n taloudelliset tulokset ja päätös myydä GQ:n omistusosuus Silquímica SA:sta ja GQ:lle kuuluvaa kiinteää omaisuutta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi tämän näytön perusteella, että RQ:n johtokunnalla on merkittävä rooli useissa keskeisissä GQ:n liiketoimintastrategiaan liittyvissä näkökohdissa ja ratkaiseva vaikutus GQ:n toimintaan, ja hylkäsi näin ollen valittajien väitteen, jonka mukaan RQ:n johtokunnan kokouspöytäkirjoissa vuosilta 1998–2000 viitataan ainoastaan GQ:n taloudellisiin tuloksiin. [22]

46. Valittajat pyrkivät nyt esillä olevassa valituksessa nähdäkseni vähentämään niiden viittausten merkitystä, jotka sisältyvät RQ:n johtokunnan kokouspöytäkirjoihin vuosilta 1998–2000 ja jotka koskevat Silquímicaa koskevan GQ:n omistusosuuden ja GQ:n kiinteän omaisuuden myyntiä. Koska valittajat eivät ilmoittaneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle asianomaisiin pöytäkirjoihin sisältyvistä viittauksista Silquímicaa koskevan GQ:n omistusosuuden ja GQ:n kiinteän omaisuuden myyntiin ja koska valittajat eivät ole osoittaneet, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi ottanut kyseiset tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla tai rikkonut todistustaakkaa koskevia sääntöjä, katson, että valituksenalaisen tuomion 72 kohtaa koskeva valittajien väite on hylättävä. Varsinaisesti valittajat kyseenalaistavat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittaman tosiseikkojen arvioinnin, joka ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan valitusasiassa, ellei tosiseikkoja ole otettu huomioon vääristyneellä tavalla.

47. Valituksenalaisen tuomion 73 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että [luottamuksellinen] oli sekä GQ:n johtokunnan puheenjohtaja vuosina 1996–2000 että RQ:n johtokunnan jäsen vuosina 1998–1999. Valittajat olivat väittäneet ensimmäisessä oikeusasteessa, ettei niiden elinten jäsenistössä ollut päällekkäisyyksiä, kumotakseen olettaman, jonka mukaan RYPF ja RQ vaikuttivat ratkaisevasti GQ:n toimintaan. Nyt esillä olevassa valitusasiassa valittajat myöntävät, että tällainen päällekkäisyys oli tosiasiassa olemassa mutta että se koski ainoastaan yhtä henkilöä ja oli siten luonteeltaan puhtaasti marginaalinen. Valittajat myös väittävät, että komissio tiesi päällekkäisyydestä hallinnollisessa menettelyssä muttei ottanut sitä huomioon väitetiedoksiannossaan tai riidanalaisessa päätöksessä seikkana, joka osoittaa RQ:n ja GQ:n muodostavan taloudellisen yksikön.

48. Valittajat eivät ole mielestäni pystyneet osoittamaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti kyseiset tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla tai rikkoi todistustaakkaa koskevia sääntöjä. Valituksenalaisen tuomion 73 kohtaa koskevat valittajien väitteet on siten hylättävä. Kyseisen

22 – GQ oli vedonnut siihen, että asianomaisissa pöytäkirjoissa viitataan pelkästään sen taloudellisiin tuloksiin, osoittaakseen, että sen johto laatii ja toteuttaa yhtiön strategisia ja kaupallisia suunnitelmia ja toimittaa RQ:lle ainoastaan yleisluonteisia tietoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutui näyttöön, jonka komissio esitti ensimmäisessä oikeusasteessa toimittamassaan vastauskirjelmässä ja joka koski asianomaisiin pöytäkirjoihin sisältyviä viittauksia Silquímicaa koskevan GQ:n omistusosuuden ja GQ:lle kuuluvan kiinteän omaisuuden myyntiin, ja katsoi sen perusteella, että komission esittämä näyttö vahvistaa sen riidanalaisessa päätöksessä esittämät toteamukset ratkaisevasta vaikutuksesta.

olettaman, joka perustuu yksinomaan yhtiön koko osakekannan omistamiseen, kumoamisen kannalta ei ole nähdäkseni merkitystä sillä, ettei komissio tukeutunut muihin tekijöihin, jotka voisivat todellakin vahvistaa taloudellisen yksikön olemassaolon.

49. Valittajat katsovat, että valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi virheellisesti näytön, jonka mukaan ainoastaan GQ:n johto päätti yrityksen kauppapolitiikasta ja toteutti sitä, ja väitteen, jonka mukaan GQ:n RQ:lle toimittamat tiedot koskivat ainoastaan talousarvion toteuttamisen tuloksia sekä strategisia tai kaupallisia suunnitelmia. [23] Valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että valituksenalaisessa tuomiossa mainittu oikeuskäytäntö huomioon ottaen näitä väitteitä ei voida hyväksyä. [24]

50. Katson, että viittaamalla pelkästään oikeuskäytäntöön ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt tutkimatta edes pintapuolisesti, voisiko valittajien ensimmäisessä oikeusasteessa esittämä yksityiskohtainen näyttö kumota kyseisen olettaman. Valituksenalaisen tuomion perusteella vaikuttaa todellakin siltä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi pelkästään mainitun oikeuskäytännön pohjalta, ettei tällainen näyttö voi kumota kyseistä olettamaa. Oikeuskäytäntö, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vetosi valituksenalaisessa tuomiossa, ei nähdäkseni tue sen 74 kohdassa esittämää toteamusta, koska kyseisessä oikeuskäytännössä pelkästään viitataan mahdollisuuteen katsoa emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta silloin, kun tytäryhtiö noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan huomioon erityisesti niiden väliset taloudelliset ja oikeudelliset yhteydet. Siinä viitataan myös kumottavissa olevaan olettamaan ja emoyhtiön mahdollisuuteen kumota tämä olettama. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mainitsema oikeuskäytäntö ei näin ollen tue sen toteamusta, jonka mukaan valittajien ensimmäisessä oikeusasteessa esittämä näyttö ei voi kumota olettamaa. Kun otetaan huomioon, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi mitenkään muuten valittajien esittämää nimenomaista ja yksityiskohtaista näyttöä eikä esitä sitä koskevia päätelmiä, katson, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei antanut valittajalle riittävää mahdollisuutta kumota olettama eikä siten oikeutta, joka on taattu selkeästi unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. [25] Lisäksi asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin puolsi tapauskohtaista lähestymistapaa ja vältti nimenomaisesti määrittämästä etukäteen ja suppeasti tai

23 – Valittajat väittivät ensimmäisessä oikeusasteessa esittämissään perusteissa, että vastauksessaan komission väitetiedoksiantoon ne esittivät yksityiskohtaista näyttöä siitä, että GQ:n johto toimi muodollisesti ja aineellisesti yhtiön johtona ja päätti itsenäisesti GQ:n kauppapolitiikasta. Näillä väitteillä pyrittiin kumoamaan kyseinen olettama. Vastauksessaan komission väitetiedoksiantoon valittajat viittasivat tältä osin useisiin GQ:n johdon tai tehtaan johdon tekemiin ja allekirjoittamiin sopimuksiin, jotka koskivat raaka-aineiden toimitusta, tuotteiden varastointia, yhteistyötä ja teknistä apua tuotteiden valmistuksessa sekä työntekijöiden ja johdon välisiä kollektiivisia sopimuksia. Kumotakseen kyseisen olettaman valittajat myös väittivät ensimmäisessä oikeusasteessa, että GQ:n johto laati yhtiön vuosittaisen talousarvion ja antoi RQ:lle pelkästään yleisluonteista tietoa talousarvion toteutuksen edistymisestä.

24 – Tältä osin huomautettakoon, että valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi pelkästään tuomiossa edellä mainittuun oikeuskäytäntöön. Täydellisyyden vuoksi aion näin ollen tarkastella koko oikeuskäytäntöä, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi valituksenalaisen tuomion 74 kohtaa edeltävissä kohdissa: edellä alaviitteessä 5 mainittu asia AEG-Telefunken v. komissio, tuomion 49 kohta; edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomion 26 kohta; asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006 (Kok., s. II-3085, 136 kohta); yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005 (59 kohta); asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003 (Kok., s. II-4071, 290 kohta) ja asia C-294/98 P, Metsä-Serla Oyj ym. v. komissio, tuomio 16.11.2000 (Kok., s. I-10065, 28 kohta).

25 – Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 63–65 kohta.

tyhjentävästi näyttöä, jota voidaan arvioida sen ratkaisemiseksi, päättääkö tytäryhtiö itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla. Asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tässä yhteydessä on otettava huomioon sekä emoyhtiön rooli muun muassa tytäryhtiön hintapolitiikassa ja tuotanto- ja jälleenmyyntitoiminnassa että kaikki tämän tytäryhtiön emoyhtiöön yhdistäviä taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä koskevat merkitykselliset seikat. [26] Yhteisöjen tuomioistuin ei siten jättänyt mitään todisteiden ryhmää etukäteen pois laskuista kyseisen olettaman kiistämisen kannalta merkityksettömänä tai antanut erityistä painoarvoa tietylle todisteiden ryhmälle, vaan se omaksui asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, antamassaan tuomiossa kumoamisnäytön osalta laajan lähestymistavan. Tämä ei tarkoita, etteikö olettaman kumoamiseksi esitetty näyttö voisi sen tutkimisen jälkeen osoittautua itse asiassa tässä suhteessa täysin riittämättömäksi.

51. Tästä seuraa, että valituksenalaisen tuomion 74 kohtaan sisältyvä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi on kumottava. Unionin tuomioistuimen perussäännön 61 artiklassa määrätään, että jos muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi, unionin tuomioistuin kumoaa unionin yleisen tuomioistuimen ratkaisun. Se voi joko itse ratkaista asian lopullisesti, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian unionin yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Nyt esillä olevassa asiassa katson, että asia on ratkaisukelpoinen. Näin ollen unionin tuomioistuimen on mielestäni ratkaistava asia lopullisesti.

26 – Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 74 kohta.

52. Katson, että edellä alaviitteessä 23 mainittu valittajien ensimmäisessä oikeusasteessa esittämä näyttö, jolla ne pyrkivät kumoamaan kyseisen olettaman, koskee GQ:n johdon muodollista pätevyyttä ja itsenäisyyttä GQ:n päivittäisessä liiketoiminnassa. Valittajat myös väittivät, että RQ:lle toimitettiin ainoastaan GQ:n taloudelliset tulokset eikä tietoa sen kauppapolitiikasta. Tämä valittajien väite on nähdäkseni hylättävä, koska valituksenalaisen tuomion 72 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että RQ:lle oli toimitettu GQ:n taloudellisten tulosten lisäksi myös muita tietoja. Vaikka GQ:n johto voikin hoitaa yhtiön päivittäistä liiketoimintaa huomattavan itsenäisesti [27] ja olla muodollisesti erittäin riippumaton, valituksenalaisen tuomion 72 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että RQ:n johtokunnalla on merkittävä rooli useissa keskeisissä GQ:n liiketoimintastrategiaan liittyvissä näkökohdissa. [28] Näitä tekijöitä tutkittuani katson näin ollen, etteivät valittajat ole pystyneet kumoamaan kyseistä olettamaa.

53. Valittajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin luonnehti virheellisesti

27 – Tällainen näyttö ei ole mielestäni sinänsä ratkaiseva, koska se voi kumota tai olla kumoamatta, asian kaikkien tosiseikkojen perusteella, kyseisen olettaman. Vaikka on niin, kuten julkisasiamies Kokott edellä alaviitteessä 10 mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. v. komissio 23.4.2009 esittämänsä ratkaisuehdotuksen 89 ja 90 kohdassa huomautti, että konkreettiset hinnanmuodostukseen, valmistukseen tai liiketoimintaan taikka vastaaviin markkinatoiminnan kannalta merkityksellisiin seikkoihin liittyvät ohjeet, linjaukset tai sananvalta ovat hyvin ilmeinen indisio emoyhtiön ratkaisevasta vaikutuksesta tytäryhtiönsä kauppapolitiikkaan, niiden puuttumisen perusteella ei voida tehdä välittömiä päätelmiä tytäryhtiön mahdollisesta itsenäisyydestä.

28 – Nämä tekijät ovat merkityksellisiä, kun otetaan huomioon edellä alaviitteessä 10 mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. v. komissio annetun tuomion 74 kohtaan sisältyvä yhteisöjen tuomioistuimen toteamus, koska kaikki tytäryhtiön emoyhtiöön yhdistäviä taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä koskevat seikat ovat merkityksellisiä sen määrittämiseksi, päättääkö tytäryhtiö itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla.

GQ:n ja Repsol Italian oikeudellista suhdetta todetessaan valituksenalaisen tuomion 75 kohdassa, että komission väitettä taloudellisen yksikön olemassaolosta tukee se, että RYPF konsolidoi konsernin tilit. Valittajat väittävät näyttäneensä toteen, että GQ:n ja Repsol Italian suhde, joka ei perustunut yksinoikeudelliseen edustukseen, oli osoitus GQ:n kaupallisesta itsenäisyydestä.

55. Edellä esitetyn perusteella katson, että valittajien ensimmäinen valitusperuste on osittain hyväksyttävä ja muilta osin hylättävä. Valittajien ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostama kanne on mielestäni hylättävä.

B *Toinen valitusperuste*

54. Valittajat eivät ole mielestäni pystyneet näyttämään toteen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen tai otti tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla valituksenalaisen tuomion 75 kohdassa, kun se hylkäsi valittajien väitteen, jonka mukaan GQ:n ja Repsol Italian suhde, joka ei perustunut yksinoikeudelliseen edustukseen, oli osoitus GQ:n kaupallisesta itsenäisyydestä, koska se oli osoitus GQ:n ja sen emoyhtiöiden välisestä eturistiriidasta, sillä GQ päätti yksipuolisesti – RQ:n ja RYPF:n siihen puuttumatta – kaikkien muiden jälleenmyyjien tavoin Repsol Italialta perittävien hintojen korottamisesta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamus, jonka mukaan tilit konsolidoidaan konsernitasolla, noudattelee riidanalaiseen päätökseen sisältyvää komission toteamusta, jonka mukaan GQ:n tuotteiden hintojen korottaminen ei ole todiste GQ:n ja sen emoyhtiöiden eturistiriidasta, koska tuotteiden hinnannoususta seuraava GQ:n liikevaihdon kasvu lisäisi myös RQ:n ja RYPF:n liikevaihtoa. Katson, että valittajat pyrkivät tosiasiassa kiistämään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittaman tosiseikkojen arvioinnin ja että niiden valituksenalaisen tuomion 75 kohtaa koskeva väite on jätettävä tutkittamatta.

56. Valittajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen ulottamalla automaattisesti konsernin emoyhtiöön vastuun rikkomisesta, johon tytäryhtiö on syyllistynyt. Tämä tehtiin ulottamalla emoyhtiöön virheellisesti kyseinen olettama sen perusteella, että emoyhtiö voi vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiöönsä. Tämän pohjalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ensinnäkin katsoi nyt esillä olevassa asiassa RYPF:n olevan vastuussa rikkomisesta yksinomaan sen perusteella, ettei RYPF näyttänyt toteen ”väliyhtiön” eli RQ:n itsenäisyyttä ja ettei RQ puolestaan näyttänyt toteen, että sen tytäryhtiö GQ toimi markkinoilla todellakin itsenäisesti. Tämän päättelyn seurauksena RYPF:n katsottiin olevan vastuussa, koska RQ ei kyennyt kiistämään vastuutaan GQ:n toiminnasta. Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tulkinta johtaa valittajien mukaan siihen, että konsernin emoyhtiö joutuu aina vastuuseen rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt, ja siihen, ettei tässä yhteydessä oteta huomioon tapauksen konkreettisia olosuhteita ja erityisesti kyseisen emoyhtiön ja tytäryhtiön välissä olevien yhtiöiden lukumäärää, tällaisten väliyhtiöiden

luonnetta ja toimintaa sekä niiden välisiä oikeudellisia ja taloudellisia yhteyksiä.

57. Tältä osin valittajat väittävät, ettei asiassa Michelin vastaan komissio annetun tuomion [29] ja asiassa T-330/01, Akzo Nobel vastaan komissio, 27.9.2006 annetun tuomion [30] perusteella konsernin emoyhtiön voida automaattisesti katsoa vaikuttavan ratkaisevasti tytäryhtiöön. Asia Michelin vastaan komissio koski mahdollisuutta ottaa raskauttavana seikkana huomioon emoyhtiön rikkomisen uusiminen sen määräysvaltaan kuuluvien eri tytäryhtiöiden toiminnan osalta. Asiassa T-330/01, Akzo Nobel vastaan komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi konsernin emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiön rikkomisesta ainoastaan sillä perusteella, että määräysvaltaa tytäryhtiössä käytti puhdas holdingyhtiö, jonka ainoana tarkoituksena oli omistaa tytäryhtiön osakkeet. Nyt esillä olevassa asiassa valittajat sitä vastoin väittävät, ettei RYPF ole GQ:n emoyhtiö eikä omista sen pääomaa. Lisäksi RYPF ei hyväksy GQ:n vuosittaisia tilejä eikä nimitä sen hallintoelimen jäseniä. Valittajien mukaan RQ:n luonne ja toiminta huomioon ottaen ei voida katsoa, että se on pelkkä väliyhtiö, jonka kautta RYPF käyttää määräysvaltaa GQ:ssa.

58. Komissio puolestaan katsoo, että asiassa Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio annetun tuomion [31] mukaisesti yritysketjun, jonka kautta määräysvaltaa käytetään, olemassaolo ei vaikuta millään tavalla sen arvioimiseen, muodostavatko emoyhtiö ja tytäryhtiö taloudellisen yksikön. Tämä lähestymistapa on komission mukaan vahvistettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen viimeaikaisessa oikeuskäytännössä asiassa Michelin vastaan komissio [32] ja asiassa T-330/01, Akzo Nobel vastaan komissio. [33] Viimeksi mainitussa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi Akzon väitteen, jonka mukaan olettamaa ei voida soveltaa siihen, koska se on holdingyhtiö, joka ei harjoita valmistus- tai myyntitoimintaa, ja koska sen määräysvalta on luonteeltaan ”etäistä” tai ”epäsuoraa”. Lisäksi komissio esittää, että asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, [34] 23.4.2009 esittämässään ratkaisuehdotuksessa julkisasiamies Kokott ehdotti, että yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi hylätä asiassa T-112/05, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, jossa emoyhtiö käytti välillistä määräysvaltaa väliyhtiöiden kautta, annetusta tuomiosta [35] tehty valitus. Komissio myös katsoo, että toinen valitusperuste on tehoton, koska valittajat eivät ole kyseenalaistaneet valituksenalaisen tuomion niitä kohtia, joissa RYPF:n osoitetaan muodostaneen taloudellisen yksikön GQ:n kanssa.

59. Toisella valitusperusteellaan valittajat ovat pyrkineet etäännyttämään RYPF:n rikkomisesta, johon GQ on syyllistynyt, etenkin korostamalla RQ:n roolia GQ:n toiminnassa, kuten sitä, että RQ nimittää GQ:n hallintoelimen ja hyväksyy sen vuosittaiset tilit.

29 – Mainittu edellä alaviitteessä 24.

30 – Asia T-330/01, Akzo Nobel v. komissio, tuomio 27.9.2006 (Kok., s. II-3389).

31 – Mainittu edellä alaviitteessä 6.

32 – Mainittu edellä alaviitteessä 24.

33 – Mainittu edellä alaviitteessä 30.

34 – Mainittu edellä alaviitteessä 10.

35 – Mainittu edellä alaviitteessä 6.

60. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin kilpailuoikeus koskee yritysten toimintaa ja yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Unionin tuomioistuin on myös täsmentänyt, että yrityksen käsitteellä on tässä samassa asiayhteydessä katsottava tarkoitettavan taloudellista yksikköä, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen yksikön muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta. Unionin kilpailuoikeuden rikkominen on luettava yksiselitteisesti sen oikeushenkilön syyksi, jolle sakot mahdollisesti määrätään, ja väitetiedoksianto on osoitettava tälle oikeushenkilölle. On myös tärkeää, että väitetiedoksiannossa ilmaistaan, missä ominaisuudessa oikeushenkilöä syytetään väitetyistä rikkomisista. [36]

61. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti on selvää, että oikeushenkilölle, kuten yhtiölle, joka ei ole suoraan osallistunut rikkomiseen, voidaan kuitenkin määrätä seuraamuksia kyseisen rikkomisen perusteella tietyissä tilanteissa. [37] Asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, yhteisöjen tuomioistuin korosti sitä, että jos emoyhtiö ja tytäryhtiö kuuluvat samaan taloudelliseen yksikköön, emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt, vaikka emoyhtiö ei itse olisi osallistunutkaan rikkomiseen. [38] Sen määrittäminen, kuuluvatko konsernin yhtiöt yhteen taloudelliseen yksikköön, on siten erittäin tärkeää muun muassa kilpailuoikeuden rikkomista koskevan vastuun asettamisen kannalta. [39] Vastuukysymystä on eittämättä yksinkertaistettu ja kevennetty huomattavasti kilpailuoikeuden soveltamisesta vastaaville viranomaisille, kuten komissiolle, kumottavissa olevalla olettamalla, jonka mukaan emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti kokonaan omistamaansa tytäryhtiöön ja ne muodostavat näin ollen yhden taloudellisen yksikön. Katsonkin, että kuten julkisasiamies Kokott selitti asiassa C-97/08 P, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, [40] esittämässään ratkaisuehdotuksessa, kyseisen olettaman tehtävänä on helpottaa kilpailulainsäädännön tehokasta soveltamista ja samalla edistää oikeusvarmuutta sen yksinkertaisen sovellettavuuden ansiosta.

36 – Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 54–57 kohta.

37 – Ks. edellä alaviitteessä 5 mainittu asia AEG-Telefunken v. komissio, tuomion 49 kohta. Ks. vastaavasti asia C-280/06, ETI ym., tuomio 11.12.2007 (Kok., s. I-10893, 40 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

38 – Ks. tuomion 59 kohta.

39 – Lisäksi [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan nojalla komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille sakon, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta rikkovat SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan määräyksiä. Kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen osalta sakko on enintään 10 % sen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Yrityksen yksilöimisellä voi siten olla vaikutusta sakon määrään. Lisäksi asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan nojalla yrityksille määrättyjä sakkoja voidaan korottaa raskauttavien olosuhteiden perusteella, joita ovat esim. se, että yritys jatkaa tai toistaa samanlaista tai samantyyppistä rikkomista sen jälkeen, kun komissio tai kansallinen kilpailuviranomainen on todennut kyseisen yrityksen rikkoneen SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan määräyksiä. Ks. asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007 (Kok., s. I-1331). Ks. myös komission asiakirja ”Suuntaviivat asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta” (EUVL 2006, C 210, s. 2), 28 kohta. Yritykselle määrättyä sakkoa voidaan tietyissä tilanteissa korottaa merkittävästi, jos samaan konserniin kuuluva tytäryhtiö on aiemmin rikkonut kilpailulainsäädäntöä.

40 – Mainittu edellä alaviitteessä 10.

62. Katson, että emoyhtiö (RYPF), joka omistaa kokonaan tytäryhtiön (RQ), joka puolestaan omistaa toisen yhtiön (GQ) kaikki osakkeet, voi kiistatta vaikuttaa ratkaisevasti viimeksi mainittuun yhtiöön (GQ) [41] ja että kumottavissa olevaa olettamaa, jonka mukaan emoyhtiö (RYPF) tosiasiassa vaikuttaa tällä tavoin, on näin ollen sovellettava. Konsernin emoyhtiön ja kilpailuoikeuden rikkomiseen osallistuneen tytäryhtiön välissä olevien yhtiöiden, jotka ovat kokonaan toisen yhtiön omistuksessa, määrän ei pitäisi olla esteenä tälle olettamalle. Tapauksissa, joissa emoyhtiön kokonaan omistamat tytäryhtiöt muodostavat ”ketjun”, konsernin emoyhtiön kykyä vaikuttaa ratkaisevasti joka ainoaan tytäryhtiöön, mutta erityisesti rikkomiseen osallistuneeseen tytäryhtiöön, ei nähdäkseni voida kyseenalaistaa. Jos yhtiö on kokonaan toisen yhtiön omistuksessa, vaikka välillisestikin, kyseistä olettamaa on sovellettava, koska tällaisissa tapauksissa yritysrakenne ei ole lähtökohtaisesti ratkaiseva.

63. En siten näe mitään syytä siihen, miksi kyseistä olettamaa ei pitäisi soveltaa nyt esillä olevan asian tosiseikkoihin. On syytä korostaa jälleen kerran, että olettama on kumottavissa. Konsernin emoyhtiölle on annettava tilaisuus esittää näyttöä sen olettaman kumoamiseksi, jonka mukaan se vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiöidensä toimintaan. Jos emoyhtiö voi todellakin osoittaa, että rikkomiseen syyllistynyt tytäryhtiö tai yksi emoyhtiön ja kilpailuoikeutta rikkoneen tytäryhtiön välissä olevista tytäryhtiöistä päättää itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla, tämä katkaisee vastuuketjun eikä konsernin emoyhtiön voida katsoa olevan vastuussa kilpailuoikeuden rikkomisesta.

41 – Ja RQ:hun.

64. Päinvastainen ratkaisu vaarantaisi mielestäni kumottavissa olevan olettaman ja siten sen tehtävän, joka on varmistaa kilpailulainsäädännön tehokas soveltaminen, koska emoyhtiöt voisivat yrityksen uudelleenjärjestelyillä välttää vastuuta rikkomisista, joihin niiden tytäryhtiöt ovat osallistuneet. [42] Tällaiset strategiset yritysten uudelleenjärjestelyt voisivat myös välillisesti rajoittaa komission mahdollisuuksia määrätä sakkoja ja siten mahdollisesti heikentää sakkojen pelotevaikutusta. [43]

65. Katson näin ollen, että valittajien toinen valitusperuste on hylättävä.

V Oikeudenkäyntikulut

66. Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun valitus on perusteltu ja unionin

42 – Vaikka joissain tapauksissa voikin olla mahdollista verrattain helposti tunnistaa ja siten sivuuttaa näennäiset järjestelyt, joilla pyritään välttämään olettaman soveltaminen, valtaosassa tapauksista se ei nähdäkseni ole mahdollista, erityisesti jos kokonaan emoyhtiön omistuksessa oleva tytäryhtiö on enemmän kuin pelkkä holdingyhtiö, ja olettama ja sen edut menettäisivät näin ollen merkityksensä.

43 – Unionin tuomioistuin on äskettäin korostanut unionin kilpailusääntöjen rikkomisesta määrättävien sakkojen ehkäisevää tavoitetta ja tarvetta varmistaa, ettei tätä tavoitetta vaaranneta tai tehdä tyhjäksi yritysten uudelleenjärjestelyillä, edellä alaviitteessä 37 mainitussa asiassa ETI ym., asiassa C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, tuomio 7.6.2007 (Kok., s. I-4405, 22–29 kohta) ja yhdistetyissä asioissa C-101/07 P ja C-110/07 P, Coop de France bétail et viande ym. v. komissio, tuomio 18.12.2008 (Kok., s. I-10193, 96–98 kohta).

tuomioistuin ratkaisee itse riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista.

67. Mainitun työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan, jota sovelletaan työjärjestyksen 118 artiklan nojalla valituksen käsittelyyn, asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Saman työjärjestyksen 69 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan on kuitenkin niin, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, unionin tuomioistuin voi määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

68. Nyt esillä olevassa asiassa valittajat ja komissio ovat hävinneet valituksen yhteydessä osan vaatimuksistaan, joten on määrättävä, että asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan, jotka liittyvät tähän oikeusasteeseen.

69. Koska valittajien nostama kumoamiskanne on sitä vastoin hylätty, valituksenalaisen tuomion tuomiolauselman 2 kohta on pysytettävä siltä osin kuin on kyse asian käsittelystä ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista.

VI Ratkaisuehdotus

70. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin

– kumoaa asiassa T-85/06, General Química ym. vastaan komissio, 18.12.2008 annetun Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (kuudes jaosto) tuomion siltä osin kuin kyseinen tuomioistuin katsoi, että General Química, Repsol Química ja Repsol YPF ovat yhteisvastuussa rikkomisesta, johon General Química on syyllistynyt

– hylkää valituksen muilta osin

– hylkää General Químican, Repsol Químican ja Repsol YPF:n kanteen, jossa vaaditaan [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä yrityksiä Flexsys NV, Bayer AG, Crompton Manufacturing Co. Inc. (aikaisemmin Uniroyal Chemical Co. Inc.), Crompton Europe Ltd, Chemtura Corporation (aikaisemmin Crompton Corporation), General Química, Repsol Química ja Repsol YPF vastaan (asia COMP/F/38.443 – Kumikemikaalit) 21.12.2005 tehdyn komission päätöksen 2006/902/EY kumoamista

– velvoittaa asianosaiset vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan tässä oikeusasteessa ja General Químican, Repsol Químican ja Repsol YPF:n korvaamaan kaikki ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.